

EVENIMENTE CULTURALE DIN STOCKHOLM

de arh. Octavian Ciupitu

"Personaje nemuritoare din Regatul de Mijloc"

Expoziția de vară de la Muzeul Dansului (Dansmuseet), care a avut loc în perioada 20 iunie - 26 august a.c., a fost dedicată la ceea ce se numește oarecum superficial în Occident "Opera de Pekin". Este vorba despre o formă de teatru chinezesc clasică și foarte populară, constând dintr-un amestec de cântece, dansuri, pasaje vorbite, acrobații și scene de luptă, constituind un fel de "teatru total" având actorul în centru. Subiectele pieselor sunt constituite din bine-cunoscute povestiri din tradiția clasică de povești și legende, sau din la fel de bine-cunoscute întâmplări adevărate sau inventate din istoria Chinei. Acestea prind viață și sunt personificate datorită expresiei fizice și virtuozității actorului.

Termenul occidental de "operă de Pekin" este de fapt derutant, deoarece această formă de teatru nu este nici operă, în sensul occidental al cuvântului, și nici specifică pentru Pekin. Termenul chinezesc este jingju, care înseamnă "teatru de capitală".

Istoria acestei forme teatrale este veche de aproape 210 ani. Totul a început în anul 1790, cu ocazia aniversării a 80 de ani a împăratului Qian Long, când grupe teatrale din întreaga Chină s-au adunat în capitală pentru a participa la această sărbătoare. Grupele acestea au adus cu ele diferite stiluri muzicale, instrumente și convenții teatrale regionale, care s-au influențat reciproc în sensul integrării într-o nouă formă teatrală. Această nouă formă teatrală născută în aceste condiții în capitala Chinei a fost numită încetul cu încetul "teatru de capitală" - jingju. Rolul hotărâtor în constituirea acestei forme integrate de teatru l-au jucat patru grupări teatrale din provincia Anhui. Distingându-se prin a fi superioare artistic celorlalte grupări, ele le-au dominat cu ușurință pe celelalte și s-au impus astfel, nu fără a integra în stilurile proprii forme teatrale din alte regiuni. Forma muzicală mai moale și unduitoare din provinciile sudice s-a întretesut astfel în tradițiile muzicale care puneau accentul pe instrumentele de lovire, gonguri și instrumentele de coarde dominante, așa cum se întâmpla în provinciile nordice. La textul poetic, cântece și muzică s-au adăugat acrobația vioaie și scenele de luptă coreografiate.

Încercările începute în 1790 au fost perfecționate în anii următori, astfel că după vreo două decenii s-a ajuns la forma plină de nuanțe și expresie spectaculară pe care o are teatrul jingju încă și acum. În prima jumătate a secolului XX jingju s-a răspândit în toată China, devenind un fel de distracție națională. Răspândită și în Occident, forma aceasta de teatru a fost greșit denumită "operă", ba mai mult, sub termenul de "operă de Pekin" s-au inclus, la fel de greșit, și cele peste 300 de forme teatrale regionale din China, numite de fapt difangxi. Jingju s-a jucat în palatul împăratului Chinei, pe scenele templelor, în târguri sau în clădiri teatrale foarte simple. La baza sa se află teatrul de dramă chinez, a cărei perioadă de aur a avut loc în timpul dinastiei Yuan (1279-1368). Atunci, discriminarea la care stăpânirea mongolă îi supunea pe artiștii chinezi i-a făcut pe mulți dintre aceștia să se retragă din viața oficială. Dramele de o factură cu totul nouă care au apărut astfel, împreună cu convențiile scenice fixe ce s-au introdus atunci, constituie bazele pe care s-au clădit jingju și alte forme tradiționale de teatru. Mai mult, multe dintre cele mai cunoscute și populare piese din jingju de azi provin din timpul dinastiei Yuan.

Printre temele care domină această formă teatrală de remarcă dragostea. Caracteristic este sfârșitul fericit, trăsătura primordială fiind optimismul. Adesea sunt prezentate virtuțile loialitate, pietate filială, castitate, curățenie sufletească și credință frățească sau prietenească. Printre temele frecvente se remarcă și dorința unei vieți în armonie cu natura, precum și fuga de aspirațiile lumești, care este opusă dorinței de succese superficiale. Multe personaje istorice foarte cunoscute constituie rolurile principale în piese de jingju celebre. Foarte apreciate sunt piesele în care dragostea este complicată de idealurile confuciene de loialitate, în care judecătoria rezolvă pricini de dreptate, sau în care se prezintă conflicte în care morala și onoarea înving poftele, lipsa de caracter și înșelătoria. Printre piesele de jingju a cărei popularitate s-a menținut până în zilele noastre se numără Povestea șarpelui alb, Povestiri din mlaștini, Romanța celor trei regate și Pelerinajul spre vest.

Scenă din Povestea șarpelui alb:
furtul buruienilor de leac.
Foto: © Dansmuseet.

Spectacolele aveau loc fie pe scene cu acoperiș legate de temple, fie în clădiri de teatru mai mari sau mai mici amenajate în palatele imperiale, fie în aer liber în curți sau în vreo sală mai mare din case bogate, fie pe străzi, piețe și la târguri. Ba chiar se amenajau teatre de-a lungul apelor navigabile, cu scena orientată către apă, pentru ca spectatorii să poată urmări spectacolul din bărci. Forma scenei era influențată de climat. Astfel, în sudul Chinei scenele erau mai deschise și aduceau răcoare în anotimpurile calde, în timp ce scenele din provinciile nordice erau împrejmuite pentru a le apăra de vânturile reci. Spațiul de joc al trupelor ambulante care colindau palatele sau casele bogate era adesea marcat doar de un covor mare așezat într-o curte sau o sală spațioasă. Muzicanții se așezau în spate, iar spectatorii erau plasați în față sau pe trei laturi ale spațiului de joc.

În ultima perioadă a dinastiei Qing (1644-1911),

când jingju a căpătat o mare popularitate, se organizau mari producții teatrale de curte atât în palatul imperial din capitală cât și în palatele de vară. Publicul mai putea frecventa și teatre combinate cu ceainării în clădiri cu două sau trei etaje, cu platformă de joc care permitea plasarea spectatorilor pe trei laturi. Aceste teatre-ceainării au dispărut după proclamarea Republicii Populare Chineze în 1949, dar câteva dintre ele au fost restaurate acum și sunt folosite ca muzee unde au loc spectacole pentru turiști. Teatrele actuale sunt construite după modelul occidental cu scenă de tip panoptic, muzicanții fiind plasați mereu la dreapta pe scenă și parțial vizibili pentru public.

În China se spune că "jingju este viața transformată în reguli". Tehnica actorului este numită "patru dexterități și cinci metode" (sigong wufa). Dexteritățile sunt: cântec (chang), recitare (nian), jocul de scenă (zuo), și acrobație combinată cu jonglerie și scrimă (da). Cele cinci metode se referă la a antrena mâna (shou), ochiul (yan), corpul (shen), pașii (bu) și tehnica de exprimare (fa). Scopul acestei munci este rezumat în expresia "Modifică de 10 000 de ori fără a părăsi ideea inițială" (Wanbian buli qizong!). Antrenamentul actorului cere o muncă grea și foarte disciplinată. Modificarea unui detaliu în spectacol poate fi de aceea izbită doar de un maestru perfect și doar în limitele sistemului de bază de dexterități și metode. Sistemul acesta de reguli este ca un contract între actori și spectatorii care cunosc bine conținutul piesei și vin la teatru nu pentru ca să afle ce se întâmplă, ci pentru a se delecte de felul cum își realizează actorii rolurile.

Spectacolele de jingju, cu elementele lor: arta actoricească, muzica, costumele și rechizita, sunt împărțite în două categorii: wen, care cuprinde spectacole unde domină recitarea și cântecul și care adesea tratează teme legate de cămin și familie, și wu, care excelează în scene de luptă și acrobație și are un conținut mai ales războinic.

În sistemul de modificare al spectacolelor de jingju intră și împărțirea în categorii a rolurilor după șabloane prestabilite. Actorii reprezintă un tip de rol, și nu un individ anume. Categoriile generale de roluri din jingju sunt patru la număr: roluri de bărbați (sheng), roluri de femei (dan), fețe pictate (jing sau hualian) și clownii (chou). Fiecare categorie are subcategoriile desemnate prin costum, machiajul fetei și codul mișcărilor.

Costumele au o formă simbolică care reprezintă tipuri și nu indivizi și merg înapoi în timp la realitatea istorică a stilurilor costumelor din dinastia Ming (1368-1644), dar uneori și la cea din dinastia Qing (1644-1911).

Machiajul fetei are uneori un rol de mască, în care trăsăturile fetei actorului sunt de nerecunoscut, în timp ce alături machiajul este realist și are rolul de a înfrumuseța și întări înfățișarea personajului. Idealul de frumusețe se exprimă în ochi mari, deschiși, nas drept cu rădăcină înaltă și o formă a fetei nu prea rotundă. De aceea, rolurile de femei și bărbați tineri au o linie albă pe spinarea nasului, umbrită cu roz închis de-a lungul laturilor nasului. Culoarea roz aprins este întinsă uniform peste obraji și ochi pentru ca fața să arate proaspătă. De-a lungul frunții se leagă o panglică lată de bumbac astfel ca pelea din jurul ochilor să fie trasă în sus, în felul acesta ochii stând mai deschiși iar mișcările și expresia lor fiind mai vizibile. Pentru ca fața să pară mai slabă, la rolurile feminine se lipesc suvite de păr negru de la urechi în jos de-a lungul maxilarelor.